

Záver knihy patrí astromedicínským textům, ktoré v oblasti lekárství zohľadňovali vlivy nebeských telies. Pozície vesmírnych telies, zejména Mesiace, byli lekári promítané do dietiky a prevence, ale i do vývoje akútnej choroby (napr. tzv. kritické dny). Autorka predstavuje hojne frekvencovaná zdravotná odporúčenia pre jednotlivé mesiace roku (Monatsregeln) v próze i v veršoch, tzv. zavržené dny (Verworfenne Tage), kedy je naopak treba sa vyhýbať jistým aktivitám, i predpovedi na nový rok (Neujahrsprognosen / Christtagsprognosen). Výklady o jednotlivých planetách a ich dominantným vlivu na jedince (Planetenlehren / Planetentraktate / Planetenkinde) majú svoju paralelu v traktátoch o vlivu jednotlivých mesiacov na človeka (Monatskinde-Traktate). Astromedicínske texty mohli byť souhrnné kompilované do tzv. jatromatematické domáci príručky (Iatromathematisches Hausbuch), jež vykazovala podobnosti napríklad se staročeským *Hvězdářstvom krále Jana*. Z hlediska vyhodnocení těchto doporučení by jistě byla cenná konfrontace obsahu těchto textů se soudobými prameny osobní povahy. To je však již deziderát ďalšieho studia stredovekých medicínských textů, kterému otvára dvere mimo jiné i tato pečlivě promyšlená a zpracovaná chrestomatia.

ZDENĚK ŽALUD

Peter BYSTRICKÝ, *Pes v mytológii, náboženstve a folklóre staroveku a stredoveku*, VEDA, Bratislava 2015

416 s., ISBN 978-80-224-1477-7

Ako píše v úvode k *Medvedovi* francúzsky historik Michel Pastoureaux, v šesťdesiatych rokoch 20. storočia pokladali jeho návrh na dizertačnú tému o stredovekom beštári mnohí za priam detinský. Odvtedy sa našťastie veľa zmenilo a dnes je tematika zvierat v historiografii veľmi populárna. Z odborných monografií dostupných v češtine či slovenčine sú to okrem už spomínaného Pastoureauxa a jeho *Medveda* i Jean-Claude Schmitt a jeho *Svätý chrt* či *Kôň a človek v stredoveku* z pera Daniely Dvořákovéj. Recenzovaná kniha Petra Bystrického je jedným z výstupov grantového projektu zameraného na vzťah ľudí a zvierat – z tohto projektu vyšla i ďalšia kolektívna publikácia pod autorským vedením Daniely Dvořákovéj *Človek a svet zvierat v stredoveku* (2015), kde Bystrický taktiež prispel niekoľkými kapitolami. Svojím spôsobom je tak *Pes* rozšírením

a monotematizovaním vyššie spomenutej kolektívnej monografie.

Kniha je rozdelená na jedenásť kapitol („Grécko“, „Rím“, „Kelti“, „Germáni“, „Egypt“, „Mezopotámia“, „Malá Ázia“, „Judaizmus“, „Kresťanstvo“, „Islam“, „Perzia a India“), z ktorých na prvý pohľad vidno, že dejinný a kultúrny rozsah knihy je obrovský; za to si autor iste zaslúži rešpekt, už len v súvislosti s množstvom prameňov, nielen literárnych, ale i umenovedných a archeologických. Interdisciplinárny výskum je ale pri tomto druhu témy takpovediac nevyhnutný a musí pokračovať i hranice humanitných odborov, ako tak celkom správne činí na viacerých miestach i Bystrický. Čo sa týka jazykov, Bystrický používa hlavne latinské originály prameňov (hlavne pri kap. o Grécku, Ríme), v ostatných kultúrach anglické a inojazyčné preklady.

Nanešťastie, hlavné plus je v tomto prípade i hlavné mínus. Prečo, to najlepšie vysvetlí citát z *Medveda* M. Pastoureaux (s. 22): „Tyto dějiny medvěda a jeho vztahů k člověku se totiž omezují pouze na Evropu. Rozšířit je i na další kontinenty by nebylo rozumné. Chceme-li smysluplně hovorit o postavení nějakého zvířete v konkrétní společnosti, musíme znát tuto společnost i s jejími specifickými aspekty, strukturami a způsobem fungování. To badatel zvládne u jedné či dvou společností, jež případně promýšlí v rámci dlouhého trvání, není to však možné na úrovni celé planety.“

Uvedený citát jasne naznačuje, že obrovský rozsah, ktorý si *Pes* stanovuje, je v podstate nevládnuteľný. Z toho pák vyrastajú ďalšie problémy: neukotvenosť kapitol a podkapitol – raz je cieľom civilizácia (Grécko, Rím), inokedy najširšie možné pojaté etnikum (Kelti, Germáni), inokedy náboženstvo (islam, kresťanstvo). Pravdaže, niekedy sa tieto entity prelínajú, ale nie je tomu tak vždy. Autor ich ani v úvode do kapitol nevy-medzuje, takže čitateľ môže byť zmätený, keď sa v kapitole o Germánoch zrazu ocitne v severskej mytológii, pričom možno čakal Gótov či Sasov. Ďalšia neukotvenosť je čas – autor preskakuje, nevytvára chronologickú linku a nesleduje kauzalitu meniaceho sa postavenia psa vo vnímaní tej či onej kultúry. Terminologický chaos vládne i u hlavného hrdinu knihy – raz sa hovorí o psovi, raz o vlkovi, v kapitole o Egypte dokonca o šakalovi.

Monografii v podstate chýba funkčný naratív, podkapitoly sú radené buď podľa mytologických príbehov bez vzájomného naviazovania (podkapitoly v „Grécku“: „Kerberos“, „Ortos“, „Skylia“, „Artemis“ atď.), alebo tém („Plemená“, „Psie obeť“, „Psie mená“ atď.). Svojím spôsobom tak autor

predkladá slovník fenoménov (báji, obradov, historických reálií), ktoré nejakou súvisia so psom, prípadne sa tam pes len spomína. Obrovsky nezáživne pôsobia hlavne siahodhlé opisy umeleckých pamiatok s absenciou väčšej analýzy, ktoré by mohli byť nahradené vizuálnou ukážkou. Nepreberné množstvo deskripcií historických artefaktov spolu s neexistujúcim naratívom tak vytvárajú dojem, že kniha je len akýmsi polotovarom, antológiou všetkých dostupných prameňov, ktoré majú niečo do činenia so psom.

Je tu však ešte jeden oveľa vážnejší problém. Monografia Petra Bystrického postráda akúkoľvek metodológiu, bádatelský problém a kritickú analýzu. Zmysel by v tomto prípade malo stanovenie otázok, napr. akú rolu zohrával pes v náboženských obradoch, ako sa menil jeho obraz v mytologických predstavách, akú to malo náväznosť na fungovanie spoločnosti. Bohužiaľ, jediné, čo ponúka autor, je: „Postupne si prejdeme cez [Grécko], Rím, Keltov, Germánov. Odtiaľ sa presunieme do ešte starších civilizácií...“ Bystrický teda nie je k čitateľovi nespravodlivý – sľubuje mu len letecký pohľad, sumár prameňov bez hlbšej analýzy. Avšak to by nemalo byť cieľom vedeckej monografie.

Kniha tiež chýba v rade pasáží kritický odstup. Autor preberá koncepty z prameňov bez dôslednej analýzy naratívnych techník a figur. Napr. veta „Viaceré podobnosti medzi jednotlivými príkladmi [o vernosti psov] naznačujú, že nie všetky sa naozaj stali...“ (s. 25) úplne ignoruje princípy literárnej topiky. Ak sa autor niekde dostáva k hlbšej analýze javov, ako je psia hviezda Sirius, je to zväčša kompilácia sekundárnej literatúry. So samostatnými závermi, až na svetlé výnimky, autor takmer neprichádza, ak nemožno medzi závery počítať prvé vety kapitol, či daná kultúra / etnikum / náboženstvo malo k psovi kladný alebo negatívny vzťah.

Je len možné zapriať autorovi, ktorý sa podľa svojich slov chystá v téme psa, hlavne v stredoveku, pokračovať, aby si zvolil vhodnejší rozsah a štruktúru práce, a ponúkol čitateľom ucelený príbeh. Kniha *Pes v mytológii, náboženstve a folklóre* je však len zhukom príbehov, historických reálií a kompilátov zo sekundárnej literatúry bez lahu a skladu. Taktiež je možné len dúfať, že si autor vyberie iné vydavateľstvo, keďže formát ponúkaný vydavateľstvom VEDA je už po niekoľkýkrát kombináciou nezvládnutej sadzby, predraženého materiálu a neestetického vzhľadu.

PATRIK PAŠTRNÁK

Dalibor HAVEL, *Počátky latinské písemné kultury v českých zemích. Nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě*, Masarykova univerzita, Brno 2018 (= Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 479)

534 s., ISBN 978-80-210-8918-1

Dalibor Havel od svého absolutoria historie a pomocných věd historických v Brně roku 1996 působí na Ústavu pomocných věd historických a archivnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, kde se intenzivně zabývá písemnou kulturou přemyslovských zemí. Jeho disertační práce vznikala v rámci přípravy závěrečných svazků edice *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* a byla věnována paleografické stránce listin konce 13. a počátku 14. století, avšak primárně se autor vždy věnoval spíše sběru rukopisných fragmentů a výzkumu literárních rukopisů 10.–12. století. Tento směr jeho bádání se také stal základem habilitační práce, jejíž publikovanou verzí představuje anotovaná kniha.

Havel ve své práci sleduje primárně dva cíle. Za prvé předkládá výběrový seznam rukopisných zlomků z doby před rokem 1200, jež jsou v současné době součástí rukopisů chovaných v České republice (s. 53–372). Ačkoli autorovo chvályhodné úsilí nevedlo k objevu dosud neznámých středověkých textů, obohacuje rozsáhlý, avšak přesto jen výběrový katalog 216 fragmentů většinou liturgických rukopisů naše znalosti. Každý záznam se skládá z moderního popisu a fyzického, paleografického a obsahového popisu fragmentu. Každá položka v katalogu je rovněž pečlivě fotograficky reprodukována. Přestože prezentovaný katalog představuje pouze třetinu fragmentů rukopisů, které Havel shromáždil, statistické přehledy předložené autorem zohledňují celou sbírku.

Hodnotu katalogu pro poznání písemné kultury v českých zemích ve středověku bohužel omezuje skutečnost, že soupis je jen v omezené míře doprovázen analýzou možné historie oněch fragmentů. Nevíme tedy, kdy, nebo zda vůbec tyto zlomky nebo rukopisy, jichž byly původně součástí, české prostředí ovlivnily. Jak cenné výsledky může takový rozbor přinést, naznačuje Havel v pojednání o dvou rukopisech, u kterých